

7/8

Det är inkonsekvent, säger socialdemokraterna,

att klaga över att partiet inte förverkligar sitt socialiseringsprogram, om man är motståndare till socialisering. Det är en lustig reflexion, av allt att döma på vissa håll framförd ärligt och på fullt allvar. Vi är mot den allmänna socialiseringslinje som socialdemokratin framför programmatiskt; en utveckling i den riktningen vore farlig för välståndet och framför allt för den medborgerliga friheten. Men vi är också mot att partiet förkunnar socialisering utan att göra något åt saken; det finner vi vara ett skoj med väljarna, som inte blir smakligare därför att det redan bedrivits under årtionden. Slopa socialiseringen både i program och i praktik, lär som ni handlar — är den uppmaningen verkligen så svår att fatta?

Weimar och Bonn

Den tyske historikern Erich Eyck, berömd framför allt genom sin liberalt kritiska Bismarckbiografi, har utgivit första delen av ett stort arbete om Weimarrepublikens historia (Geschichte der Weimarer Republik). Framställningen går i denna del fram till det första folkvalet av president, i april 1925, med Hindenburg som segrare; det sista avsnittet har den keraktäristiska beteckningen "republikens nederlag". Mot metoden i undersökningen kan anmärkningen riktas att Eyck i alltför hög grad är inriktad på att finna orsakerna till "republikens nederlag", att han i själva verket vill utreda hur Tyskland åtta år efter Hindenburgs val, femton år efter det stora nederlaget, blev en nationalsocialistisk diktatur. Många problem blir därför knapp och ofullständigt behandlade. Men genom den utförliga och ofta in- trängande analysen av den första tyska demokratins svårigheter — väsentligt mildrade blott under den korta välstandsperioden 1924—1929 — bildar boken ett gott underlag för en jämförelse mellan då och nu.

Eyck belyser i detalj det kända förhållandet att en stor del av det tyska folket, främst byråkratin, militären, den konservativa majoriteten av bildade och besuttna över huvud, från början var fientlig mot Weimarrepublikens och gjorde denna regim ansvarig för både nederlaget och det s. k. Versaillesdiktatet. Det är på en gång mot- bjudande och fascinerande att följa den väldiga agitations- och förfalskningsprocess som här- ägde rum. De generaler som efter de mest bestämda löften om en snar seger led ett totalt nederlag på sommaren och hösten 1918 och som anbefalldes kapi- tulation på rent militära skäl kom senare att inför en bred opinion framstå som obesegrade — ansvaret för nederlaget påfördes de politiker som efter kejsardömet sön- derramlade måste överta konkursboet och underteckna fredsvillkoren. Dolkstötslegenden, enligt vilken den tyska armén drabbats inte av nederlag på slagfältet, utan av förrädiska stämplingar och politikernas defaultism, var det slagkraftigaste av agitations- numren, men ändå blott ett inslag i vävnaden av illusioner, fördomar, hatkänslor mot de

segrande vänsterriktningarna, som man nästan lyckades identifiera med segrarna i det stora kriget. De partier som åtminstone tidvis menade allvar med uppfyllelse- och försoningspolitiken — demokrater, center, socialdemokrater — riskerade skärpning av heten och nederlag vid valen så snart de gav efter även för västmakternas på fredsfördraget grundade krav; då de, ofta av rent taktiska skäl, anslöt sig till de nationalistiska parollerna blev de misstänkta i

de länder med vilka de skulle förhandla, och deras oförmåga att vinna lättnader i fredsvillkoren blev nytt bränsle för nationalistkampanjen. Först de tysk-nationella, för vilka tyska folkpartiet ofta vek undan, och sedan nazisterna verkade på detta sätt systematiskt som det yttre och inre samförståndets och därmed demokratins död- grävare.

Men på andra sidan av parti- väsendets spektrum förelåg en liknande situation. Socialdemo- kraterna arbetade under ständigt tryck, först från de oavhän- giga, sedan från kommunisterna, som genom fördomandet av uppfyllelsepolitiken gjorde gemensam sak med nationalisterna, men som tillika krävde en revolutionär omvälvning efter ryskt mönster. För att inte för- lora väljare drevs socialdemo- kratin till eftergifter åt vänster, liksom demokrater och katoliker till eftergifter åt höger; de vågade inte genom samregeran- de med de borgerliga riskera röster bland arbetarna och bi- drog alltså till försvagandet av riksstyrelsen. Denna för sön- derfallande demokratier typiska dragning åt ytterligheterna och den svaghet i mitten som härav blev en följd ledde i sin tur till talrika regeringskriser, osäkerhet och bristande hand- lingskraft och därmed till stär- kande av de antidemokratiska krafterna både till höger och vänster.

Dessa tendenser, som ger demokratins störtande i Tysk- land, liksom tidigare i Ita- lien, ett så skrämmande drag av ofrånkomlighet, stod i nära sammanhang med den ekono- miska utvecklingen. Det beto- nas, åtminstone i denna del, inte tillräckligt av Eyck. Under de goda åren efter 1924 kunde, trots valet av Hindenburg, en rättning mittåt och därmed en stabilisering av demokratin skönjas. Med krisen omkring 1930 blev situationen densamma som omkring 1920, och denna gång gick regimen mot under- gången.

Hindenburgvalet i Weimar-

republikens kom sex och ett halvt år efter krigets slut; Bonnrepubliken är nu fem år gammal, och det är nio år sedan det nazistiska Tysklands nederlag. Skillnaden mellan Bonn och Weimar är ofantlig. Då var regimens motståndare på båda sidorna alltid starka, endast få regeringar stöddes av en majoritet, parti- splittringen var stor och nya splitterpartier bildades oavbrutet. Nu är demokratin gottagen av nästan alla, regeringen är stabil och stöds av en fast ma- joritet, partierna är relativt få och småpartierna har snarast tenderat att gå tillbaka. Mot- sättningen mellan regering och opposition är kanske något mera bullersamt markerad, men knappast mera djupgående än i de beprövade anglosaxiska och skandinaviska demokratierna. Liksom under Weimarrepubli- ken kritiserar oppositionen de styrande för att inte än mera energiskt hävda Tysklands intressen mot segrarnas, men i Bonn har socialdemokrata- ternas aktioner på den lin- jen snarast varit av den måttliga art som stärker reger- ingsperiod; Tyskland, liksom Italien och Japan, har på några få år förvandlats från fiende till allierad.

Man kan åtminstone i några punkter vara tämligen säker på orsakerna till denna skillnad. Nazismen är djupare kompro- metterad än den kejsrerliga regi- men; även om alltför många gamla nazister återvänt till be- tydande poster, är inte byrå- kratin och de högre social- grupperna lierade med det för- gångna som för trettio år sedan. Vänsterextremismen har på samma sätt undergrävt av er- farenheten; socialdemokratin har kastat bort marxism och alla tendenser till antinationa- lism. Den väsentliga orsaken till Tysklands liksom till Väster- ns relativa enighet är väl dock trycket från öster, faran från öster. Som alltid är det en ge- mensam motståndare som gör det möjligt för partier och sta- ter att låta sin konkurrens och sina konflikter skymmas av samfälliga mål.